

Жигайло Володимир. Пріоритетні напрямки зовнішньої політики США

На сучасному етапі розвитку історії Сполучені Штати Америки займають чільне місце на міжнародній арені, є безпрецедентним світовим лідером. Вони переважають інших сучасних політичних акторів у економічній, військовій, культурній та інших сферах. США є ініціатором створення ООН, НАТО, дали поштовх «глобалізації», «регіоналізації», «вестернізації»; мають найбільший вплив на світові події, відіграють вирішальну роль у розв'язанні глобальних і локальних сучасних проблем [1].

США мають найбільшу кількість векторів зовнішньої політики; найбільшу сферу інтересів в світі. Можна сказати, що увесь світ є сферою політико-економічних інтересів США.

Зовнішня політика США в ХХ ст. досягла значного прориву: на початку століття з посередньої за впливовістю держави до кінця ХХ століття США здобули статус супердержави з розвиненою економікою, що поширює свій політичний, економічний і культурний вплив в глобальному масштабі.

На сьогодні США є ключовою державою у світі, що здійснює переважаючий вплив на світові трансформаційні процеси. Однак на тлі кризових явищ у світовій економіці, а також зовнішньополітичних труднощів США, що мають внутрішньополітичні наслідки, з'явилися передумови певного скорочення американського впливу в окремих сферах діяльності і регіонах.

Водночас, зовнішня політика Америки - це постійне балансування між політикою збереження статус-кво, м'якого примусу і жорсткого насильства по відношенню до інших держав. Враховуючи зростання інших держав, які конкурують із США в економічному, фінансовому та

культурних планах, екс-президент Б. Обама рухався в напрямку переходу від стратегії гегемонії до стратегії лідерства: *США повинні відігравати провідну роль, не нав'язуючи власної гегемонії*. Сполучені Штати повинні діяти спільно з іншими союзниками і партнерами, щоб протидіяти міжнародним загрозам і транснаціональним проблемам (підтримка слабких держав, запобігання геноциду, зміни клімату і тощо) [2].

Статус США всередині західної спільноти трактують як статус лідера, тобто першого поміж інших. Світовий полюс, що очолюють Сполучені Штати Америки, за своєю потужністю перевищує всі інші комбінації акторів і є найбільш інструменталізованим у протистоянні викликам глобалізації. Отримання у володіння механізмів глобальної регуляції - стратегічна мета й предметне поле міжнародно-політичної практики США. Американська влада на міжнародній арені є комплексною. Однак ця ситуація ускладнюється можливостями інших гравців.

Українські вчені І.Погорська та Д.Лакішик у своїх дослідженнях даної проблематики визначають такі її рівні [3]:

- капіталізм і глобалізація як базис;
- лідерство в політико-мілітарних альянсах;
- першість у контролі за розвитком актуальних вимірів політики (зокрема, енергетичної, екологічної);
- системна мережа особливих договірних відносин з державами-представниками різних регіонів.

На їх думку, у коротко- і середньостроковій перспективі США навряд чи погодяться з чимось меншим, аніж глобальне лідерство. Політичні, ідеологічні та фінансові обмеження не зможуть кардинально змінити загальну спрямованість зовнішньої політики США, тому що ймовірність виникнення нового опозиційного Сполученим Штатам світопорядку в найближчі 15-20 років надто низька, як і можливість антиамериканського альянсу [3].

На основі досліджень, зроблених у межах аналітико-дослідницької програми США, запропоновано конкретні рекомендації, які ґрунтуються на тому, що експертами було визначено на світовій мапі два види «точок-проблем». Перший вид умовно було названо «великі став-

ки», до них належать уже виявлені важливі міжнародні і регіональні проблеми, від вирішення яких Сполученими Штатами або за їхньою участі залежить спрямованість подальших векторів глобального розвитку, авторитет і лідерський потенціал заокеанської супердержави. Другий вид точок-проблем названо за допомогою метафори «чорні лебеди», яка позначає щось малоімовірне, але надзвичайно впливове у розвитку ситуації, таке, що могло б завадити реалізації вищезгаданих американських пріоритетів. Такого типу несподіванками можуть виявитися наступні: американсько-китайська конфронтація стосовно корейського питання; революція чи війна в Китаї; падіння режимів династії Саудів; розпад Єврозони; розвал Палестинської автономії; міграційні процеси, викликані підняттям рівня моря та зміною клімату [4].

Нова стратегія глобального лідерства може бути реалізована через збереження провідних позицій США в основних міжнародних інститутах (ООН, МВФ, СОТ, НАТО), управління регіональними процесами та організацію виняткових двосторонніх зв'язків з провідними державами світу, що не входять до військово-політичних союзів під егідою США, - Китаєм, Індією та Росією, що виключило б (або максимально ускладнило) появу рівного за могутністю США центру сили або зближення цих держав на антиамериканських позиціях.

Зміни у формах і методах втілення американського лідерства мало вплинуть на диспропорції, що дестабілізують міжнародно-політичну систему. Швидше, означають часткову заміну наддержавного волонтаризму на колективно-олігархічний підхід до організації світоустрою.

Згідно дослідження З.Бжезинського щодо сучасного становища США у світі, то «в ході світової історії Америка вже довела своє уміння не пасувати перед труднощами. Проте в XXI столітті труднощі носять зовсім інший характер, ніж раніше. Сучасний світ переживає майже повсюдне політичне пробудження - мільйони людей знаходяться в пошуку доріг до світлого майбутнього. Крім того, в світі спостерігається розосередження сил - на Сході нестримно зростають декілька нових претендентів на світове пану-

вання. І тому нинішній світ набагато менш схильний підкорятися одній державі - навіть такою потужною у військовому відношенні і політично впливовою, як Сполучені Штати. Проте, оскільки Америка ще не Рим, а Китай ще не Візантія, стабільний глобальний порядок зрештою залежить від здатності Америки до оновлення і до того, аби виступити для того, що знаходить «друге дихання» Заходу провідником і гарантом, а для нового Сходу, що набирає силу, - посередником і миротворцем» [1].

Щодо відносин США та України, то можна стверджувати, що Сполучені Штати Америки послідовно підтримують євроінтеграційний курс України. У Вашингтоні розглядають цей процес як запоруку поступального розвитку нашої держави у політичній, економічній та гуманітарній сферах, у тому числі в галузі демократії та верховенства права.

Водночас, на думку вчених, українсько-американські відносини є доволі динамічними та суперечливими одночасно. США, безперечно, мають визначальний вплив на Україну, але слабка позиція української політики, її система невизначеність постійно підривають основи двостороннього «стратегічного партнерства». Важливим напрямом співпраці з Україною Вашингтон бачить у створенні «рубевів свободи» для впливу не тільки на Кремль, але й на країни старої Європи. У цій системі Києву відведена роль об'єкта зовнішнього впливу та неперіоритетного партнера. Така позиція є доволі справедливою, і відповідальність за неї насамперед несе українське керівництво [5; 6].

На сьогодні важливо та необхідно зберегти і посилити позитивну динаміку імплементації низки взаємовигідних домовленостей та проектів, встановити надійні «лінії комунікації» між керівництвом наших країн, урядовими агенціями, відповідальними за конкретні ділянки двосторонніх відносин. Це особливо важливо з огляду на те, що значення україно-американського «стратегічного партнерства» виходить за межі суто двосторонніх відносин - його подальше зміцнення позитивно впливатиме на подолання викликів регіональній та європейській безпеці [3].

Зовнішня культурна політика за успішної реалізації здатна стати ефективним засобом супроводження загальної зовнішньополітичної стратегії держави, створюючи міцний фундамент, який дозволяє не тільки відбудовувати і просувати свої національні інтереси на світовій арені, але й чинити безпосередній вплив на різні політичні, економічні, соціальні процеси у світі.

Міжнародна освітня політика США спрямована на поширення американської культури в усьому світі. Програми міжнародної культурної політики на урядовому рівні розглядаються як один з найефективніших напрямків публічної дипломатії, що сприяють стабільності, процвітанню, а також просуванню американських цінностей у країнах, що розвиваються, або перебувають у перехідному періоді [2].

Основними інструментами реалізації американського зовнішнього культурного впливу виступають ЗМІ, в першу чергу американські, які часто входять до складу ще більших фінансово-промислових імперій. Керівний склад таких компаній, що формує собою ділову еліту США, часто нерозривно пов'язаний та взаємодіє на різних рівнях із правлячою політичною елітою США, в тому числі впроваджуючи через власні ЗМІ цілеспрямований експорт ідеологічно «заряджених» американських культурних цінностей, орієнтованих головним чином на молодь у різних країнах світу, які охоче й активно сприймають Америку також через її субкультурні компоненти.

Тим самим реалізується і політична задача із забезпечення національних інтересів США, що відповідає цілям і завданням, задекларованим у різного роду концептуальних та програмних документах американської зовнішньої політики.

Відповідно до Стратегічного плану діяльності Держдепартаменту й Агенції з міжнародного розвитку стратегічні цілі американської дипломатії складаються з пунктів, кожний з яких має підпункти, уточнюючи об'єкти і площини транс-формативних впливів США [3; 6; 7]: перша стратегічна мета полягає у досягненні миру і безпеки; виокремлюються п'ять сфер, в яких заплановано зосереджу-

вати зовнішньополітичну активність:

- протидія тероризму; запобігання розповсюдженню зброї масового знищення і конвенціональних озброєнь дестабілізувальної дії; співробітництво у галузі безпеки і реформа безпекового сектору; упередження, послаблення і реакції на конфліктні процеси; транснаціональна злочинність; внутрішня безпека;
- друга стратегічна мета полягає у сприянні справедливому і демократичному управлінню; виокремлюються чотири об'єктні сфери для американського впливу: права людини та верховенство права; ефективне управління; політична конкуренція і механізми досягнення консенсусу; громадянське суспільство;
- третя стратегічна мета сформульована як інвестування в людей; інвестувати планується за трьома напрямками: освіта, здоров'я і соціальні послуги;
- четверта стратегічна мета полягає у підвищенні економічного зростання і добробуту; виділяється п'ять пріоритетних сфер: приватні ринки, торгівля, інвестиції, навколишнє середовище, аграрне виробництво;
- п'ята стратегічна мета полягає у наданні гуманітарної допомоги, планується працювати за трьома напрямками: по-перше, надання захисту, допомоги і практичних рішень при кризових ситуаціях; по-друге – упередження катастроф і мінімізація їхніх наслідків; по-третє, людський і системний підхід до керування міграційними процесами;
- шоста стратегічна мета: сприяння міжнародному взаєморозумінню; Держдепартамент бачить три важелі для здійснення цієї мети: вироблення позитивного бачення, маргіналізація екстремізму; плекання спільних інтересів і цінностей; сьома стратегічна мета полягає у посиленні консульської служби і загального управління в системі зовнішньої політики.

Ще однією важливою особливістю сучасної зовнішньої політики США є задекларована у Стратегії національної безпеки відмова від договірних і бюрократизованих моде-

лей співробітництва. Більш ефективними вважаються цільові партнерства, «оскільки вони заохочують міжнародне співробітництво, а не створюють міжнародну бюрократію. Вони більш зорієнтовані на дії і результат, ніж на створення нових правил і законів» [1].

Список джерел:

1. Бжезинский З. Стратегический взгляд: Америка и глобальный кризис / З.Бжезинский. – М. : Астрель, 2012. – 258 с.
2. Гончар Б. М. Концепція американського світового лідерства у зовнішній політиці Б. Обами / Б. М. Гончар; – К.: «Центр вільної преси», 2012. – 557 с.
3. Погорська І.І. Зовнішня політика адміністрації Б.Обами в контексті американського глобального лідерства / І.І. Погорська. – К. : КиМУ, 2011. – 332 с.
4. Сивак О. Новітні українсько-американські відносини / О.Сивак, – Київ: Грамота, 2010. – 93 с.
5. Уткин А.И. Американская стратегия для XXI века / А.И. Уткин. – М. : Логос, 2000. – 216 с.
6. Худолій А.О.Американсько-українські відносини в світлі викликів XXI століття / «Американська історія та політика»: Науковий журнал. – С. 115-122.
7. Шамраєва В.М. Основи зовнішньополітичної концепції Президента США Б. Обами / В.Шамраєва. – 2012. – 414 с.

@ Жигайло Володимир. Стаття надійшла 26 лютого 2018 р.